בוצין הבשן Verbascum qulebicum – מין אדום הפורח עכשיו (מאי 2015)

כתב: אבי שמידע

בוצין הבשן *Verbascum qulebicum* נמנה על צמחי ה"חנוכיה" הענקיים שכאשר אנו פוגשים אותם בטבע אנו מתפעלים "מנפלאות הבריאה": פתאום כך באמצע המדרון הסלעי או החורש הסבוך ניצב לו ענק בגובה 3 מטר עם תפרחת שלהבת צהובה היוצאת מתוך שושנת ענקית של עלים הצמודים לקרקע. בעוד שלרוב מיני הבוצין יש שעירות דוחה ואף פוגעת (יש להם שערות כוכביות הגורמות לגרוד בעור ומסוכנות לעיניים) – הרי שלבוצין הבשן שעירות רכה דמוית קורי עכביש על עליו הענקיים, ונעים ללטפם.
הגבעול הראשי של הצמח מסתעף לגבעולים רבים קשתיים היוצרים צורה של חנוכיה מוכפלת ענקית.
הצמח נדיר ביותר גדל תמיד כבודד. הוא תואר למדע מהר הדרוזים בדרום סוריה וגדל בישראל רק בחרמון ובגוש הר-מירון. בגוש הר-מירון הוא נצפה לאחרונה בשנת 1991 ומאז כל החיפושים אחריו שם עלו בתוהו. לכן, בשנה ברוכת גשם זו (2014-2015) ובעקבות האביב המתמשך עד לסוף אפריל ומאי – אנו קוראים לחובבי הטבע לצאת לגוש הר-מירון, לחפש ולחזור ולמצוא את אחד הצמחים האדומים והאנדמיים בסכנת הכחדה שלנו, מהיפים והנדירים ביותר .

בוצין הבשן. מימין: צילם אבנר אברהם ©. משמאל: צילם איתן שפירא ©

תיאור הצמח

צמח עשבוני ענק, רב-שנתי מונוקרפי דו-שנתי (פורח רק פעם אחת , בשנת חייו השנייה).גובהו 150-300 ס"מ. עמוד התפרחת זקוף, מסתעף לצורת מנורה ענפה שסעיפיה קשתיים עד חצי זקופים. אברי הצמח מכוסים שערות מסועפות דמויות קורים לבנים ארוכים, הנושרות עם הגיל מחלקיו העליונים. עלי השושנת ענקיים, מלבינים, שעירותם מוכית ונעימה למגע (בהשוואה ליתר מיני הבוצין), אורכם 50-70 ס"מ. זאת שושנת העלים הגדולה ביותר בסוג בוצין ובכל צמחי ישראל! לעלה השושנת פטוטרת קצרה, צורתו ביצית-מוארכת ושפתו חרוקה. עלי הגבעול יושבים וצורתם לבובה בבסיס ומחודדת בראשם. הפרחים יושבים בקבוצות בנות 3-7 פרחים לאורך הגבעולים. עוקצי הפרחים דקים, אורכם 5-7מ"מ והם מתארכים בפרי עד 15 מ"מ. הגביע קרח, זעיר, אורכו 3 מ"מ. אונות הגביע מחודדות ודמויות סרגל. הכותרת גלגלית, קוטרה 20-25 מ"מ וצבעה צהוב. כל זירי האבקנים מכוסים בשערות שצבען סגול עמוק (נמצאו גם שערות צהובות). הפרי הלקט קרח בולט מהגביע, אורכו 4-6 מ"מ.

הצמח פורח במאי–יוני: תאריכי פריחתו בגליל הם 16.6 – 12.5, האוכלוסיות ברום 1400-1650 מ' בחרמון ממשיכות לפרוח במשך כל יוני.

תפוצה בארץ: גדל פרט לחרמון בשתי גלילות בלבד, בצפון הגולן ובגליל העליון: בגליל היה ידוע מ-5 אתרים – הר כפיר, הר מירון, עין הזקן, עין סמוכה והר הלל. אך בסקר המפורט שנערך בשנת 91–1990 אותרו רק שתי נקודות, שתיהן בהר הלל. בגולן גדל בעיקר בהרי הגעש בצפון – הר אביטל-בנטל, הר חוזק, הר אודם, תל אל-מחפי, גבעת פזרה ותל חריעה, ברום 870–1,200 מטר.

בחרמון הוא גדל בחגורה ההררית, באזור הר דוב ורכס נמנמן, בשטחים פתוחים ולא בחורש סגור.

בית-גידול: קרחות יער ושולי חורש שטופי שמש בהרים מעל 800 מטר. בגולן בצידי דרך, בבתות עשבוניות במדרונות ובמקומות מופרעים על בזלת וטוף. בחרמון – במדרונות גיר טרשיים ביער סְפָר הררי שטוף שמש ברום 1300-1650 מ'.

תפוצה בעולם: המין אנדמי לישראל ולדרום סוריה, וגדל בעולם רק בחרמון, בחורן (ג'בל דרוז), בצפון הגולן ובגליל העליון. המין תואר למדע על ידי פוסט, שאסף אותו לראשונה בתל קולייב, אחד מהרי הגעש של הבשן.

סיסטמטיקה וביוגיאוגרפיה: **בוצין הבשן** דומה בנופו הכללי ובשושנת עליו הגדולה ל**בוצין סיני**. הוא נבדל מ**בוצין סיני** בכסות שיער דמוי קורים של איברי הצמח לעומת כסות קצרה וצפופה ובלתי נעימה של **בוצין סיני**; באונות גביע צרות לעומת אונות רחבות של **בוצין סיני**; ובצורת ההלקט הצר והמוארך, לעומת הלקט ביצני רחב ב**בוצין סיני**. מיני בוצין גדולי מידות נוספים הגדלים בצפון הארץ הם **בוצין קיסריון** ו**בוצין הגליל**, אף הם נדירים. **בוצין הבשן** נבדל מ**בוצין קיסריון** בתפרחתו המסועפת, ומ**בוצין הגליל** הוא נבדל בעליו הענקיים ששעירותם לבידה לבנבנה.

בוצין סיני. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2015 בוצין הבשן Verbascum qulebicum – מין אדום הפורח עכשיו (מאי 2015), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 2.
https://www.kalanit.org.il/verbascum-qulebicum-05-2015